

Szukalski: pogański gigant samorodny

Autor tekstu: Mariusz Agnosiewicz

[Oryginał: www.racjonalista.pl/kk.php/s,4210](http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,4210)

"There was only one Szukalski
and we will never see his likes again.
He was a monumentalist in an age of the miniature,
a realist in an era of the abstract"

Ray Zone

"W epoce, gdy geniusze sztuk pięknych na stałe zajmowali
poczesne miejsca w encyklopediach i wyrastali na idoli
kultury masowej, on przemknął jak meteor mimo swego
bardzo długiego żywota i dopiero teraz zwolna i z
zaświatów odbiera należną sobie cześć i uznanie"

Wojciech Piotrowski

Stanisław Szukalski, inaczej: Stach z Warty, zwany też Diabłem z nad Warty (1893-1987) - "rzeźbiarz, heretyk, Patriota" [_1_], poganin-ateista, jeden z najgenialniejszych polskich rzeźbiarzy przez niektórych uważany za artystę porównywalnego z Michałem Aniołem i Leonardo da Vinci; propagował ideę sztuki narodowej wypływającej z indywidualności narodu.

Życie

[obrazek Autoportret]Urodził się w rodzinie kowala, która w roku 1907 wyemigrowała zarobkowo do USA. Większość dorosłego życia spędził w Chicago. Już w wieku 14 lat zaczął uczęszczać do Institute of Art w Chicago, gdzie szybko zwrócono uwagę na jego nadzwyczajny talent. W roku 1910 został przyjęty na Akademię Sztuk Pięknych w Krakowie na prawach studenta nadzwyczajnego (z uwagi na młody wiek i przyjęcie bez egzaminów, tylko za szkic "kolano modelki"). W trakcie studiów otrzymuje pierwsze nagrody i odznaczenia oraz wystawia swoje prace. Studia przerywa w związku ze swą bezkompromisową postawą. Wraca do Chicago w roku 1913 i rozpoczyna - trwający do 1939 r. - najważniejszy okres swej pracy twórczej. Jego osobowość, twórczość oraz skrajnie antyinstytucjonalne i indywidualistyczne poglądy wywarły znaczny wpływ na życie artystyczne Chicago. W związku z wrogością wobec krytyków sztuki oraz niechęcią do sprzedawania prac, nie zaistniał na chicagowskim rynku sztuki oraz przez długi okres mocował się z ubóstwem.

[obrazek]W roku 1923 bogato się żeni i w atmosferze skandalu decyduje się opuścić Chicago wyjeżdżając do Europy. W roku 1925 bierze udział w Międzynarodowej Wystawie Nowoczesnej Sztuki Dekoracyjnej w Paryżu, gdzie otrzymał Grand Prix, Dyplom Honorowy oraz Złoty Medal). Wygrywa też wileński konkurs na projekt pomnika Mickiewicza. Protest opinii publicznej spowodował, że pomnik został wykonany w oparciu o inny projekt. W 1929 roku organizuje w Krakowie "Szczep Szukalczyków Herbu Rogate Serce" oraz czasopismo "Krak". W tym samym roku wraca do Stanów - jedyne miejsce, gdzie według niego rozwija się żywa kultura i sztuka. Tym razem osiedla się w Hollywood. Tutaj m.in. tworzy projekty scenograficzne do filmów Cecile de Milla.

[obrazek]W Polsce przebywa jeszcze w latach 1936-1939, przybywając do Polski na stałe na zaproszenie i za pokryciem kosztów przez Ministra Sztuki i Kultury, Ignacego Matuszewskiego. Wojewoda śląski, Michał Grażyński, zostaje jego mecenasem. W Warszawie od rządu polskiego otrzymuje wielką pracownię. Zainicjowany zostaje projekt budowy Narodowego Muzeum Szukalskiego. Zniweczyła to wojna. Wiele prac Szukalskiego, uznanych przez hitlerowców za "sztukę zdegenerowaną", zostało zniszczone w czasie ataku na Polskę w roku 1939, większość rozkradli rodacy.

W 1939 r., bez dorobku życia, Szukalski na stałe wraca do USA, gdzie przez długi czas boryka się z biedą. Wówczas też zaczyna tworzyć pseudonaukę pod nazwą Zermatyzm - o powstaniu i rozwoju cywilizacji, w której m.in. stara się dowieść, że język zbliżony do polskiego był prajęzykiem. Można zauważyć, że jest to dowód na to, że nie we wszystkich dziedzinach brak uniwersyteckiego wykształcenia można nadrobić pracą i talentem własnym. W latach 70. jego sponsorem zostaje Glenn Bray, któremu w testamencie Artysta pozostawił cały swój dorobek znajdujący się w USA. Bray utworzył Archives Szukalski, które zajmuje się gromadzeniem, reprodukowaniem i promocją twórczości Szukalskiego.

Po śmierci jego prochy zostały rozsypane nad wulkanem Rano Raraku na Wyspie Wielkanocnej.

Poglądy

[obrazek]Reprezentował bardzo specyficzny rodzaj patriotyzmu czy nawet nacjonalizmu: antytradycjonalistyczny, nawiązujący do symboliki i wartości słowiańskich (godłem Polski miał być Toporzeł; ważny elementem tego programu był przedstawiony w 1936 r. projekt "Duchtyni" - miejsca kultu Słowiańszczyzny, znajdującego się na dnie Smoczey Jamy na Wawelu). Pisał: "Nie miałem czasu dla Boga, gdyż to miejsce było zajęte przez samo słowo 'Polska', której oddałem każdą minutę myśli oraz całą twórczą energię". Oczywiście nie uznawał Biblii, którą uważał za wytwór prymitywnych koczowniczych nomadów pustynnych stojących na niższym poziomie kulturalnym niż nasi prastłowiańscy protoplaści. "Świętą Ewangelią" były dla niego podania i baśnie słowiańskie.

Pomimo swego "anarchizującego ducha oporu" wobec zastanego systemu i sprzeciwu wobec tradycji w każdej dziedzinie ludzkiej aktywności, od jego chicagowskich przyjaciół z artystycznej bohemy różni go jawna niechęć do idei socjalistycznych (lecz do śmierci pozostała mu fascynacja Piłsudskim). Głosi kult skrajnego indywidualizmu, odrzucając jednak ideę nadczłowieka: "Nie wierzę w Nietzscheańskiego nadczłowieka - więc nie oskarżajcie mnie, że za takiego się uważam. Pozostawiam wszystkich zrównoważonych ludzi tam gdzie biologicznie przynależą i nazywam ich normalnymi. Jeśli chodzi o innych, którzy nie potrafią posłużyć się umysłem w normalny sposób, to klasyfikuję ich jako niezupełnie normalnych i pośledniejszych".

W jego wizji integracji europejskiej - Neuropy, nie obejmującej jednak Anglii, Francji, Niemiec i Włoch - Polsce przypadła rola czołowa. Za warunek tego uznał jednak odkrycie "dawnego ducha narodu" zduszonego chrześcijaństwem.

Sztuka

[obrazek Autoportret]Jego sztuka cechuje się eklektyzmem formy (przeplata się w niej prymitywizm ze stylistyką awangardową) oraz bardzo bogatą treścią, zawierającą filozoficzne przesłania, wymagającą na ogół komentarzy i interpretacji autorskich. Porzuca naturalizm na rzecz głębi wyrazu, którą osiąga zwłaszcza poprzez deformacyjne uwypuklenie pewnych cech czy motywów swych dzieł. Jego program artystyczny objął ponadto kształcenie na zasadzie mistrz-uczeń w ramach Twórcowni.

Wywoływał liczne skandale. W czasie ekspozycji jego rzeźb w chicagowskim Instytucie sztuki w roku 1916 zniszczył publicznie przyznane mu wyróżnienie twierdząc, że jurorzy nie są uprawnieni do oceny jego prac. W roku następnym demoluje swą wystawę w związku z cenzurą jednej z prac. W okresie współpracy ilustratorskiej z Literary Times publikuje prace szokujące mieszczańskie gusta oraz kontestujące obowiązujące normy. Jego życie utkane było coraz to nowymi skandalami.

Wielki zapomniany

[obrazek]Jego wychowankiem jest aktor Leonardo Di Caprio, który spędził w

domu Szukalskiego sporą część dzieciństwa. "Postać zbuntowanego młodego artysty z filmu Titanic jest jego hołdem dla zmarłego w Los Angeles 1987 Stacha z Warty Szukalskiego" (Wikipedia). W roku 2000 przy wsparciu artysty komiksowego George'a Di Caprio oraz jego syna - Leonardo, w Laguna Art Museum w Los Angeles odbyła się wystawa prac Szukalskiego pt. "Struggle: The Art of Szukalski" (Walka: Twórczość Szukalskiego). George i Leonardo Di Caprio byli też autorami wstępu wydanego wówczas monograficznego albumu o Szukalskim.

Niepoprawność ideologiczna oraz radykalna niechęć do krytyków sztuki oraz systemu galeryjnego stały się przyczyną dla którego większość współczesnych krytyków uważa jego dzieła za bezwartościowe. W wyniku tego twórczość jednego z najwybitniejszych polskich twórców pozostaje w kraju niemal nieznaną. [obrazek]

Kretyni rządzą społeczeństwami posługując się chorymi ideologiami. Na wisiorku w nogach małpy symbole m.in. faszyzmu, komunizmu, chrześcijaństwa, judaizmu, kapitalizmu.

*

Źródła:

>

- Szukalski, The Work of Szukalski, Covici-McGee, 1923
- Szukalski Projects in Design, University of Chicago Press, 1929
- Szukalski, A Troughful of Pearls, Bray/Zwalve, 1980
- Szukalski, Inner Portraits, Bray/Zwalve, 1982
- Szukalski, Behold!!! The Protong, Archives Szukalski, Sylmar 1989
- Stanislaw Szukalski, The Lost Tune. Early works (1913-1930) as photographed by the artist, Archives Szukalski, Polish Museum od America, Sylmar Chicago 1990
- <http://www.szukalski.com> - official online source, strona Archives Szukalski
- <http://www.szukalski.pl>
- <http://www.rogate-serce.prv.pl>
- http://www.najmici.net/szukalski/rogata_dusza.htm
- Lechosław Lameński, Stanisław Szukalski - życie i twórczość, "Biuletyn Historii Sztuki", R. XXXVIII: 1976, nr 4
- Lechosław Lameński, Stanisław Szukalski (1893-1987), rzeźbiarz znany i nieznany, "Rzeźba Polska". Rocznik 1987, Centrum Rzeźby Polskiej w Orońsku.
- Dorota Chudzicka, <http://www.glaukopis.gross.pl/pdf/artykul-7-1.pdf> , "Glaukopis" nr 1/2003.
- Wojciech Piotrowski, Stanisław Szukalski i jego przygoda z Ameryką, "Gazeta Biskupińska" nr 8/2003.
- http://www.culture.pl/pl/culture/artykuly/os_szukalski_stanislaw

Przypisy:

[_1_] Tak podpisał się w liście do Jana Pawła II.

Contents Copyright (c) 2000-2005 by Mariusz Agnosiewicz
Programming Copyright (c) 2001-2005 Michał Przech
Design & Graphics Copyright (c) 2002 Ailinson

Autorem tej witryny jest Michał Przech/MIkO Soft, zwany niżej Autorem.
Właścicielem witryny są Mariusz Agnosiewicz oraz Autor.

Żadana część niniejszych opracowań nie może być wykorzystywana w celach komercyjnych, bez uprzedniej pisemnej zgody Właściciela, który zastrzega sobie niniejszym wszelkie prawa, przewidziane w przepisach szczególnych, oraz zgodnie z prawem cywilnym i handlowym, w szczególności z tytułu praw autorskich, wynalazczych, znaków towarowych do tej witryny i jakiegokolwiek ich części.

Wszystkie strony tego serwisu, wliczając w to strukturę podkatalogów, skrypty JavaScript oraz inne programy komputerowe, zostały wytworzone i są administrowane przez Autora. Stanowią one wyłączną własność Właściciela. Właściciel zastrzega sobie prawo do okresowych modyfikacji zawartości tej witryny oraz niniejszych Praw Autorskich bez uprzedniego powiadomienia. Jeżeli nie akceptujesz tej polityki możesz nie odwiedzać tej witryny i nie korzystać z jej zasobów.

Informacje zawarte na tej witrynie przeznaczone są do użytku prywatnego osób odwiedzających te strony. Można je pobierać, drukować i przeglądać jedynie w celach informacyjnych, to znaczy bez czerpania z tego tytułu korzyści finansowych lub pobierania wynagrodzenia w dowolnej formie. Modyfikacja zawartości stron oraz skryptów jest zabroniona. Niniejszym udziela się zgody na swobodne kopiowanie dokumentów serwisu Racjonalista.pl tak w formie elektronicznej, jak i drukowanej, w celach innych niż handlowe, z zachowaniem tej informacji.

Plik PDF, który czytasz, może być rozpowszechniany jedynie w formie oryginalnej, w jakiej występuje na witrynie.
Plik ten nie może być traktowany jako oficjalna lub oryginalna wersja tekstu, jaki zawiera.

Treść tego zapisu stosuje się do wersji zarówno polsko jak i angielskojęzycznych serwisu pod domenami Racjonalista.pl, TheRationalist.org, TheRationalist.eu.org, Neutrum.Racjonalista.pl oraz Neutrum.eu.org.

Wszelkie pytania proszę kierować do info@racjonalista.pl